

Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації»

6–8 жовтня 2020 р. у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського проходила щорічна Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації». Організаторами Конференції виступили Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Інформаційно-бібліотечна рада НАН України, Асоціація бібліотек України, Рада директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академій наук – членів Міжнародної Асоціації академій наук.

У зв'язку з продовженням карантину через епідемію COVID-19 організатори Конференції вирішили провести захід онлайн. З огляду на ситуацію, що склалася, учасники Конференції працювали лише в секційному режимі.

Сучасні виклики та завдання бібліотек в умовах цифровізації

6 жовтня 2020 р. у рамках Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації» відбулося засідання секції «Сучасні виклики та завдання бібліотек в умовах цифровізації» у форматі онлайн на платформі Google Meet. У засіданні, яке провела директор Інституту бібліотекознавства НБУВ, кандидат історичних наук **О. М. Василенко**, взяли участь більше 50 вчених і спеціалістів українських бібліотек, наукових установ вищих навчальних закладів, зокрема Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, Державної науково-технічної бібліотеки України, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, Державної бібліотеки України для юнацтва, Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка, Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, Харківської державної академії культури, Київського університету імені Бориса Грінченка та ін.

Відкрила секційне засідання генеральний директор НБУВ, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, заслужений діяч науки і техніки України **Л. А. Дубровіна**. Вона привітала всіх учасників Конференції і наголосила, що Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського і під час карантину здійснює свою багатоаспектну діяльність, пріоритетними напрямками якої сьогодні є реалізація інноваційних проєктів у різних галузях знань та розвитку перспективних тематик фундаментальних і прикладних досліджень.

Радник Президії Національної академії наук України, почесний генеральний директор НБУВ, доктор філософських наук, професор, академік НАН України, заслужений діяч науки і техніки України **О. С. Онищенко** у доповіді «Розвиток інформаційної грамотності – не-

одмінне завдання бібліотек» означив актуальні вектори адаптації бібліотек в умовах цифровізації та головні напрями роботи бібліотечної спільноти у сучасному інформаційному суспільстві. Процеси цифровізації на перший план діяльності бібліотек висувають чотири проблеми: перебудову структури для взаємодії з цифровим середовищем; формування цифрового мультимедійного ресурсу; організацію системи цифрового інтегрованого сервісу; перетворення бібліотекаря на науково-інформаційного працівника (інформацієзнавця). Значну увагу доповідач приділив необхідності прискореної адаптації бібліотек до «життя в цифрі», до переорієнтації бібліотечних процесів на гармонію, поєднання традиційної і цифрової культури, традиційного і цифрового сервісів. **О. С. Онищенко** наголосив, що цифровізація усіх сфер життєдіяльності, утвердження цифрової грамотності і культури вносять істотні зміни в умови буття людини. Бібліотечне співтовариство, бібліотечна наука зобов'язані системно відповісти на виклики цифровізації, органічно вписати свою справу в цифрове середовище. Незважаючи на складнощі соціальних трансформацій і труднощі переходу до цифрової культури є можливості реалізувати концепції, моделі бібліотеки, професії бібліотекаря, які надають їм позитивно-доленосного значення.

Виступ академіка викликав у присутніх підвищений інтерес та низку запитань, зокрема стосовно комплексу завдань, які ставить перед бібліотечною галуззю цифрова епоха, та алгоритму дій у новій цифровій реальності.

Продовжила обговорення заявленої теми директор Інституту бібліотекознавства НБУВ, кандидат історичних наук **О. М. Василенко** доповіддю «Бібліотечно-інформаційні комплекси: дослідження основних напрямів стратегічного розвитку». Інноваційне навантаження, яке несе в собі цифровізація, відзначила доповідачка, спонукає вітчизняні бібліотеки до поглиблення трансформаційних процесів бібліотечно-інфор-

маційної діяльності, формування суспільного сприйняття бібліотеки як провідного соціального інституту в сфері науки, освіти, культури. За таких умов бібліотека як суб'єкт еволюційного розвитку має постійно змінюватися, пристосовуючись до цифрових реалій соціально-економічного середовища. Її функціонування в умовах цифровізації суспільства потребує розбудови нових підходів до розвитку бібліотечно-інформаційних ресурсів і послуг, упровадження інновацій та сучасних технологічних алгоритмів в організацію роботи персоналу, адаптації зарубіжного досвіду й поглиблення взаємодії на галузевому рівні, а також формування цифрової культури користувачів.

У контексті завдань наукового дослідження Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського О. М. Василенко окреслила стратегічні напрями розвитку національних бібліотечно-інформаційних комплексів у взаємозв'язку з концептуальними документами ІФЛА, сучасними трендами розвитку національних бібліотек Європи. Передовий зарубіжний досвід є важливим для України, яка лише виходить на міжнародний рівень представництва у світовому співтоваристві. Намагання посісти гідне місце в європейському науково-інформаційному та культурно-освітньому просторі пов'язано з відповідністю визначених стратегічних цілей та їх реалізацією відповідно до пріоритетів світової бібліотечної спільноти. Вагому значущість у процесі визначення стратегічних напрямів розвитку бібліотечно-інформаційного комплексу національного значення має теоретичне забезпечення, яке завдяки створенню науково обґрунтованих засад сприяє формуванню сприятливих умов практичної реалізації визначеної стратегії його розвитку, цивілізованої інтеграції до європейської та світової бібліотечно-інформаційної структури.

Провідний науковий співробітник НБУВ, доктор наук із соціальних комунікацій, професор **Т. Ю. Гранчак** порушила проблему участі бібліотек у здійсненні політики пам'яті, місця і ролі бібліотечних продуктів усного, візуального та змішаного форматів (доповідь «Напрями і формати здійснення бібліотекою політики пам'яті»). Вона, зокрема, наголосила, що значущі для формування національної ідентичності смисли бібліотеки транслюють через інформаційну політику і наповнення офіційного сайту установи (інформування про бібліотечні фонди, колекції, заходи, продукти, новини), а також шляхом створення і підтримки функціонування додаткових ресурсів – електронних бібліотек, сайтів-проектів, сторінок у соціальних медіа. Крім створення і підтримки функціонування інтернет-ресурсів, організації книжкових виставок, заходів усного формату, в контексті реалізації бібліотекою соціокультурної діяльності можливе їх поєднання та реалізація у вигляді комплексних бібліотечно-інформаційних продуктів – творчих вечорів, презентацій, зустрічей, конкурсів, квестів, під час підготовки і проведення яких мають враховуватися специфіка як усно-

го, так і візуального форматів, а також відповідні рекомендації. Важливими напрямками участі бібліотек у здійсненні політики пам'яті, крім соціокультурної діяльності, є також просування національної книги і читання, формування краєзнавчих фондів, збереження і представлення документованої історико-культурної спадщини у цифровому форматі, бібліографічна діяльність, наукові дослідження документованої історико-культурної спадщини. Завершуючи свій виступ, Т. Ю. Гранчак охарактеризувала краєзнавчі проекти українських бібліотек, зокрема веб-ресурсу «Краєзнавство», ментальної карти «Культурегер українського фудуризму» ХДНБ ім. В. Г. Короленка.

Завідувачка кафедри Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник **О. В. Воскобойнікова-Гузєва** у своїй доповіді розкрила доробок фахівців Київського університету імені Бориса Грінченка щодо вивчення особливостей формування цифрової культури майбутніх фахівців соціогуманітарної сфери, висвітлила досвід проведення асоціативних експериментів стосовно змісту понять «інформаційна культура» та «інформаційна безпека». Характерними ознаками презентованих доповідачкою досліджень 2018–2019 рр. стали: використання міждисциплінарних підходів до розкриття ключових термінів; широке охоплення аудиторії респондентів; різноманіття фахового представлення респондентів.

Сьогодні в Україні формується єдиний цифровий інформаційний простір – сукупність баз даних, технологій їх наповнення і використання. Розвиток Інтернету постійно потребує коректив у стратегії пошуку інформації. Єдині принципи функціонування інформаційно-телекомунікаційних мереж, документно-комунікаційних систем повинні забезпечувати інформаційну взаємодію організацій і окремих людей, а також задовольняти їхні інформаційні потреби. Тому подальший розвиток документної евристики тісно пов'язаний з інформаційно-комунікаційними технологіями, новою користувацькою елітою – віртуальним користувачем, який отримав доступ до електронних каталогів та повнотекстових баз даних бібліотек усього світу. Доцент Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, головний бібліотекар Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, доктор наук із соціальних комунікацій **О. М. Збанацька** у доповіді «До питання документної евристики в умовах цифровізації» обґрунтувала важливість дотримання принципів документної евристики та документного пошуку в умовах цифрових інформаційно-комунікативних технологій. Документна евристика – це комплексна система знань, науковий напрям, що вивчає теорію, історію і практику документального пошуку, його інтелектуальні, технологічні засади. Розвиток документної евристики в умовах цифровізації, наголосила доповідачка, має бути пов'язаний з інтелектуалізацією, лінгвістичністю, відповідністю, системністю, координованістю, інтегрованістю, дос-

тупністю, комунікатизацією, інституційністю. Тенденція до інтелектуалізації процесів документального пошуку є проявом загальної закономірності – інтелектуалізації інформаційної діяльності загалом.

Підвищений інтерес в учасників секційного засідання викликав виступ старшого наукового співробітника НБУВ, кандидата філологічних наук, доцента **В. М. Підвойного** «Методика укладання покажчика раритетних артефактів бібліотеки-колекції Агатангела Кримського Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського». Доповідач репрезентував методичні прийоми та мотиваційні характеристики селекції артефактів бібліотеки-колекції Агатангела Кримського НБУВ для формування довідкового покажчика раритетних видань бібліотечного зібрання вченого. Проміжним етапом тотальної бібліографічної дескрипції бібліотеки-колекції Агатангела Кримського (загальна кількість артефактів – приблизно 15 тис.) є укладання довідкового покажчика (1015 позицій), котрий репрезентує телеологічні, концептуально-тематичні та стилістичні рамки книжкового репертуару, визначає його джерелознавчий потенціал, жанрову гетерогенність колекції, метадовідковий та бібліографічний континуум, аксіологічні координати зібрання. Водночас, мотиваційно селекційований матеріал набуває статусу дослідницької платформи для проведення кількісних, текстологічних (графічних), тематично-концептуальних узагальнень та подальших компаративних досліджень на розлозі бібліографічному матеріалі бібліотеки-колекції А. Кримського. Таким чином, підсумував В. М. Підвойний, мотиваційними чинниками селекції артефактів є релевантна актуальність та джерелознавча цінність одиниць колекції, наявність сфрагістичних маркерів, чітких провенієнцій, які створюють системність і демонструють кореляційні ознаки артефактів (синхронний підхід), дають змогу детермінувати етапність формування БКК у діахронії.

Питання інтеграції теоретичних підходів у практику виконання бібліотечних проєктів та програм набувають нині особливої актуальності через необхідність покращення їх керованості в складних організаційних умовах: обмеження у часі, зниження фінансової стабільності, максимальної оптимізації використання ресурсів. Саме цій темі була присвячена доповідь старшого наукового співробітника НБУВ, кандидата історичних наук, доцента **О. З. Клименко** «Проекти Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: спроба класифікації». Доповідачка виокремила сукупність ознак для класифікації актуальних проєктів на прикладі науково-дослідних робіт Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Цілком слушно було відзначено, що вироблена теорія і апробована практикою сукупність класифікаційних характеристик проєктів, які відповідають найважливішим потребам сучасності, засвідчують велику кількість завдань, котрі вирішуються НБУВ задля розвитку вітчизняного бібліотечно-інформаційного по-

тенціалу в умовах глобальної цифровізації, у т. ч. і через реалізацію креативних бібліотечних проєктів.

Логічним продовженням попередньої доповіді став виступ наукового співробітника НБУВ, кандидата наук із соціальних комунікацій **О. Л. Сокур** «Бібліотеки наукових установ НАН України у контексті становлення цифрового суспільства в Україні». Доповідачка, зокрема, наголосила: сучасні виклики в умовах цифровізації спонукають бібліотеки до напрацювання оптимальних виробничих стратегій в інноваційній діяльності. На прикладі формування інформаційного ресурсу «Каталоги бібліотек установ Національної академії наук України» **О. Л. Сокур** розглянула професійну взаємодію як засадничий чинник діяльності бібліотек у контексті становлення цифрового суспільства в країні.

Значна частина доповідей була присвячена висвітленню досвіду провідних бібліотек світу. Про Австрійську національну бібліотеку йшлося у виступі молодшого наукового співробітника НБУВ **Г. І. Безпалой** («Австрійська національна бібліотека: інновація через кооперацію»); про успіхи Національної бібліотеки Австралії розповів молодший науковий співробітник ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» **О. А. Мирончук** («Інноваційний доступ до інформації: практика та досвід Національної бібліотеки Австралії»). Завідувачка відділу НБУВ **Т. І. Арсєнко** і старший науковий співробітник НБУВ, кандидат історичних наук **А. С. Мирончук** підготували спільну доповідь «Мобільна бібліотека на платформі WECNAT – важливий інструмент модернізації та розвитку Національної бібліотеки Китаю». Старший науковий співробітник НБУВ, кандидат історичних наук **Л. М. Дем'янюк** висвітлила тему: «Бібліотечно-інформаційний комплекс Ісламської Республіки Іран в умовах трансформації наукових комунікацій». Ключові принципи створення та збереження фондів провідних національних європейських бібліотек, а також Бібліотеки Конгресу США обрала об'єктом свого дослідження старший науковий співробітник НБУВ, кандидат філологічних наук **О. О. Погрібна** («Ключові принципи створення та збереження фондів провідних національних бібліотек світу»).

Підбиваючи підсумки роботи секції, **О. В. Василенко** констатувала, що наразі у центрі уваги науковців, практиків бібліотечної галузі перебувають теоретичні і прикладні аспекти формування, використання, організації доступу до електронних інформаційних ресурсів наукової бібліотеки у вебсередовищі, питання оптимізації бібліотечної діяльності в умовах цифровізації. І це цілком закономірно, адже важливим чинником прогресу людства на сучасному етапі є цифровізація усіх сфер життєдіяльності суспільства. Саме з цифровізацією соціально-економічної сфери фахівці пов'язують підвищення ефективності та конкурентоспроможності національної економіки, нарощування обсягів ВВП країни, а отже зростання благополуччя населення. Реалізація державної політики України щодо

цифрового розвитку ґрунтується на таких принципах: забезпечення кожному громадянину рівного доступу до послуг, інформації та знань, які надаються на основі інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій; створення цифрових інфраструктур як основного чинника розширення доступу громадян до глобального інформаційного середовища та знань; сприяння розвитку інформаційного суспільства та засобів масової інформації; орієнтація на міжнародне та регіональне співробітництво з метою інтеграції України до ЄС; стандартизація як основа цифровізації; підвищення рівня довіри громадян та інформаційної безпеки.

На завершення О. М. Василенко подякувала усім за активну участь у роботі секції і висловила надію, що й усі наступні заходи у форматі онлайн-зустрічі проходять успішно, збиратимуть велику кількість заінтересованих фахівців інформаційно-бібліотечної сфери.

Загалом, онлайн-засідання секції «Сучасні виклики та завдання бібліотек в умовах цифровізації» було організовано і проведено на високому науковому та методичному рівні, що сприяло конструктивному обміну думками з різних аспектів сучасного бібліотечно-кознавства.

До програми секційного засідання було включено 42 доповіді авторитетних фахівців вітчизняної бібліотечно-інформаційної сфери, викладачів профільних вітчизняних вищих навчальних закладів (збірник матеріалів конференції розміщено на сайті НБУВ за адре-

сою <http://conference.nbu.gov.ua/site/sum/id/26>). Учасники засідання зосередили свою увагу на ключових темах – сучасних викликах та завданнях бібліотек в умовах цифровізації, на особливостях трансформації бібліотечної діяльності в умовах карантинних обмежень, на створенні нових бібліотечних онлайн-сервісів, забезпеченні доступу до світових наукових баз та ресурсів, на кращих зразках зарубіжного досвіду, апробованих моделях і стратегіях вітчизняної бібліотечної практики. Технічні можливості обраної платформи обмежили час роботи секції, але усі бажаючі мали можливість висловитися, розкрити суть, зміст своїх наукових студій чи практичних напрацювань. Учасники секційного засідання мали можливість обговорювати онлайн представлені доповіді, значна частина з яких супроводжувалася презентаціями, численними запитаннями, уточненнями, доповненнями в чаті та на спеціально створеній у соціальній мережі Facebook сторінці «Сучасні виклики та завдання бібліотек в умовах цифровізації».

Усім зареєстрованим учасникам надіслано Сертифікат учасника Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації».

Оксана Клименко,
старший науковий співробітник НБУВ,
кандидат історичних наук, доцент

Книгознавчі дослідження історико-культурних фондів

На традиційну для жовтневої конференції НБУВ книгознавчу секцію 2020 р. було подано 25 доповідей з 8-ми установ, а саме, з Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (переважно з підрозділів Інституту книгознавства), Львівського національного університету імені Івана Франка, Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки, Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, Національної історичної бібліотеки України, Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова», Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. Більшість тез доповідей, вчасно поданих до оргкомітету, опубліковані в матеріалах конференції, кілька статей за темами виступів подано до «Наукових праць НБУВ».

Усі запропоновані на секцію матеріали можна умовно розподілити на 6 тематичних блоків: дослідження бібліотечних фондів, зібрань та колекцій, насамперед, ретроспективних, історико-культурних (12 доповідей); дослідження окремих пам'яток (4); книгознавчі

дослідження і сучасні електронні ресурси (3); теоретичні книгознавчі питання (2); розкриття змісту журналів (2); питання історії видавничої справи (цензура та статистика) (2). Зрозуміло, що подані доповіді є достатньо вибірково, вони не можуть свідчити про усю повноту книгознавчих досліджень, що відбуваються нині в Україні чи, тим більше, в світі. Власне, будь-яка конференція не може претендувати на таку повноту.

В якості альтернативи засідання керівництвом секції було підготовлено структурований за темами огляд поданих доповідей. Матеріали розіслали завчасно всім зареєстрованим на секцію доповідачам, разом з посиланнями на розміщені на порталі НБУВ програму Конференції та тези доповідей. Така інновація дала можливість кожному ознайомитися як з програмою, так і з тезами доповідей по секції і конференції загалом. У електронних листах учасникам секційного засідання було запропоновано в зручний для них час, не поспішаючи, обміркувати і висловити власні думки щодо проблем і перспектив книгознавчих студій, представлених у поданих заявках, не повторюючи тез власних виступів, адже вони доступні для ознайомлення всім бажаючим. Отже, йшлося